

P. H. KELDERMAN
HERKENBROEKERWEG 23
6301 EG • VALKENBURG

PSL-Nieuws

Een uitgave van de Paddestoelen Studiegroep Limburg

Jaargang 3, Nummer 2
Augustus 1996

Van de redactie

Hallo beste lezers,

Na een te droog voorjaarsseizoen willen we de vakantieperiode overbruggen met alweer een nieuw nummer van PSL-Nieuws. In dit nummer vindt u weer een aantal hopelijk leuke dingen. Zo is er al voorpret op een buitenlands uitstapje in het najaar, waarmee we een traditie nieuw leven hopen in te blazen. Verder is er een artikel in het dialect van Giel Gatzen. Ook niet-Limburgers zal het enthousiasme in dit artikel aanspreken. Gerard Dings schreef een verslag over de activiteiten in de Beegderheide van het afgelopen jaar. En nog meer natuurlijk, maar dat ziet u in de Inhoudsopgave. Veel leesplezier!

Personalia:

Graag willen wij de aandacht vestigen op het volgende:

Dit voorjaar was het vijftig jaar geleden dat Wiel en Mia Simons trouwden. Op wens van het paar is dit in stilte gevierd. Toch heeft een kaart namens ons allemaal hen beiden aangenaam mogen verrassen. Daarnaast is Wiel ook al weer zo'n twintig jaar lid van onze werkgroep en verzorgt hij al jaren de ruimte waarin de PSL de practicumavonden houdt, van koffie en thee tot elektriek en spullen, en nog veel meer. Wiel en Mia, namens de hele PSL nogmaals proficiat en bedankt!

Inhoud

- 2 Van de redactie
- 3 Activiteitenagenda
- 4 Weekend Westerwald
- 5 Paddestoel-flora in en om Venlo, Giel Gatzen
- 7 Paddestoelen op de Beegderheide, Gerard Dings
- 10 Een variëteit van de Levertraanzwam, *Macrocystidia cucumis* var. *latifolia*, Piet Kelderman
- 11 De Loodgrijze Bosbekerzwam, *Peziza lividula* Phillips, Jo Bollen en Piet Kelderman
- 13 Woordverklaring voor de sleutel uit Dennis' British Ascomycetes, Piet Kelderman
- 15 Het vroegere geslacht *Dasyscyphus*, Paul Jennen

PSL-Nieuws is de nieuwsbrief van de Paddestoelen Studiegroep Limburg, één van de studiegroepen van het Limburgs Natuurhistorisch Genootschap. Doelstelling van deze nieuwsbrief is het bevorderen van het publiceren over paddestoelen in de ruimste zin des woords. Hij verschijnt voorlopig éénmaal in het voorjaarsseizoen en éénmaal in het najaarsseizoen.

LET OP: het redactieadres is gewijzigd, en luidt nu:

Paul Jennen, Eisenhowerstraat 531, 6135 BG Sittard.

Kopij is altijd welkom, voor de inhoud van het ondertekende artikel blijft de auteur verantwoordelijk.

De najaarsagenda van de PSL

Excursies

Onderstaand het excursieprogramma. Gelieve altijd vantevoren bellen naar Piet Kelderman (043-6016055) indien u wilt meedoen. Dit voorkomt misverstanden en onnodige wachttijden.

- 31 aug. Schweibergbos te Mechelen. Samenkomst bij de kerkt te Mechelen om 10.30 uur. (Tweede poging, vorig jaar door de droogte uitgevallen) Leiding Hans Crutzen.
- 14 sept. Danikerberg nabij Geleen, excursie t.b.v. inventarisatie Danikerbosch (IVN). Samenkomst station Geleen Oost om 10.30 uur. Leiding Henk Henczyk.
- 28 sept. De Rolle, gebied met kleiputten. Samenkomst station Sittard om 10.30 uur. Leiding P. Jennen.
- 12 okt. Hochter Bampd, Grensmaas-natuurreservaat. Samenkomst station Maastricht om 10.30 uur. Leiding Piet Kelderman.
- 13 okt. Paddestoelexcursie t.b.v. Natuurmonumenten op de St.Pietersberg te Maastricht. Medewerking wordt gevraagd.
- 26 okt. "Kaffeberg" te Kerkrade. Samenkomst Benghofweg parkeerplaats bij Erenstein om 10.30 uur. Leiding Martin Zilverstand
- 9 nov. Kanaaldijken bij Elsloo-Bunde. Samenkomst station Beek-Elsloo, 10.30 uur. Leiding Jo Bollen.

In het verleden vonden er steeds enkele excursies plaats op de zondag, rekening houdend met die mensen die moeilijk op zaterdag meekonden. Tot onze spijt werd hiervan echter amper of niet gebruik gemaakt. Dit is de reden dat deze er nu niet meer bij staan.

Graag willen we nog de aandacht vestigen op de volgende excursie:

24 augustus leidt Peter Verheesen een NMV-excursie op de Grote Heide bij Venlo. Hier wordt door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg onderzoek verricht (o.a. mycologisch) voor het opstellen van een integraal beheersplan. Hopelijk wordt dit een mooie excursie!

Practicumavonden

Deze zijn als altijd bedoeld voor het bekijken, bediscussiëren en determineren van vondsten, en bespreken van andere zaken. Zij worden gehouden in het zaaltje onder de bibliotheek in Klimmen-Ransdaal, adres: Ransdalerstraat 64, Ransdaal.

De data zijn: 5 en 19 september, 3, 17 en 31 oktober.

Weekend Westerwald!

Het is alweer een tijd geleden dat de PSL een buitenlandse activiteit kende, maar nu is het weer zover! Na enig rondvragen en discussiëren op excursies en practicumavonden, is besloten tot het houden van een werkweekend in het Westerwald. Het verblijf zal zijn in pension Schönberger, Auf der Seifen 6 te Winnen, dit op voorstel van Martin Zilverstand, die het al kende van eerdere vakanties.

Het plaatsje ligt niet ver van Westerburg, in het heuvelachtige Westerwald. Dit vroeger vulkanische gebied, met zure basaltgronden, ken van oudsher veel agrarische activiteit, maar toen de opbrengsten terugliepen, werd een gedeelte door afdamming onder water gezet: de Wiesensee. Verder zijn er veel bossen, vooral met beuken en naaldhoutaanplanten. In de afgelopen jaren zijn er altijd veel mooie paddestoelen gevonden, waaronder opvallende myxo's en asco's. Ook soorten als de Peenrode Melkzwam, *Lactarius deterrimus*, zullen zorgen voor een mooi weekend.

De kosten zullen voor logies en ontbijt ca. f 70,- p.p. bedragen. Voor zeer snelle beslissers kan nog één, heel misschien twee plaatsjes geregeld worden. Neem dan zo spoedig mogelijk contact op met Piet Kelderman (043-6016055) of Martin Zilverstand (045-5456777).

Paddestoel-flora in en rondom Venlo

G.M. Gatzen

Hoop duit laeve:

Ut waas november 1995 en um precies te zien d'n derde van dae maond, det ik ein natuurtochtje ging make en ut sprink beej mig dan als vanzelluf, det ik daobeej ouk weer ging oetkieke, of d'r paddesteul um deeze tied van ut jaor te vinde zoele zien.

Z.g. kalt en werm starters:

Oet literatuur euver Paddesteul, maar veural ouk oet ervaring heb ik namelijk gelierd deste de hoop en de mood noets op mos gaeve. Det d'r altied nog waal wat te vinde is, ut hiele joar door.

D'r zien namelijk saorte oet bepaolde Paddestool geslachte, die iers beginne te verschiene nao de ierste nachvorse.

Die paddestool saorte neump me z.g. kaltstarters. En zoe zien d'r ouk paddestool saorte die zich iers laote blikke as ut werm tot zier werm en neet al te druug waer is en die neump me in de literatuur z.g. wermstarters.

Ein good gevoel:

Mien verhaolke euver det veurgenaome natuurtochtje op 3. nov 1995 det veur mig ein verrassing in petto zoel hebbe, begint noow.

Ik had mien plan veur vandaag eigelik al getrokke en gekaoze um in de natuur van Het koelbroek in Blierick (Venlo-west) te gaon struine, maar nauweliks op waeg dao nao toe, speulde mig, zoe as altied trouwens as ik gaon joetse in de natuur, al weer allerlei fantasieen euver ut vinde van allerlei saorte paddesteul door de kop en daobeej kreeg ik opens de ingaeving um vandaag maar neet nao Ut koelbroek te gaon, maar nao De-Wassum in Blierick-Venlo W-Groet Boller.

Gewiezig plan:

De Wassum is ein mini-natuurgebiedje en is ein nog restant van enne Maas-erm, enne meander dus. Dao is nog enne plas water van ong. 100 maeter beej 30 maeter mit langs de kant stroekgewas.

Aangrenzend aan de oestkant is ein laufbuske, min of mier ein brookbuske mit enne holt opslaag van Berk en Elzebuim.

Eigenlik stelt ut as natuurgebiedje nauweliks iets veur en toch zien dao beslis waal interessante saorte paddesteul te vinde, zoeas: Hebeloma sacchariolens - Peziza varia - Mycena maculata - Macrocystidia cucumis var. latifolii - Sepultaria arenosa en verder oak vuul andere, gewoenere saorte, zoeas de nevelzwam, Lepista nebularis, en euver die nevelzwam geit dit verhaol, want mit nevelzwamme dao had ik tot op vandaag iets mei.

Eindelijk!

Al veftien jaor lank, wao ik die nevelzwamme auk maar vond, waas ik d'r op gefixeerd um te ontdekke of d'r op ut ein of andere vruchtlichaam de parasietbeurszwam *Volvariella surrecta* veel waar te neeme.

Die paddestool saort parasiteert namelijk op nevelzwamme, maar nappes! Ik had die schienboar zeldzame saort nog noets waar kinne neeme.

Maar de haop um nog oets te vinde bleef en vandaag ging dae hoop en miene vurige wins eindelijk in vervolling. Want terwiel ik mig stond te vergaape aan ein ongekinde hoevuulheid van geschobde inktzwamme (*Coprinus comatus*) veel mien aug op twee exemplare van geej raojt ut al, nevelzwammen.

Zoe van enkele maeters afstand bekeeke zooge die d'r neet mier zoe florrisant oet. Doender beej gekomme, bleef ik plots as versteind staon. Had ik ut good gezeen, echt? Ik kreeg ut werm en kalt.

Ut vertrouwe op haop en miene vurige wins woorte opens vervold, want ik stond aug in aug mit vruchtlichaame van *Volvariella surrecta*, de parasietbeurszwam: parasiterend op eine van die twee nevelzwamme. Inens veel d'r ein bepaolde spanning van mig aaf, noow ik um had gevonde.

De ingaeving um inplaats van nao Ut koelbroek, maar nao De Wassum te gaon bleek ein juuste ingaeving te zien gewaes.

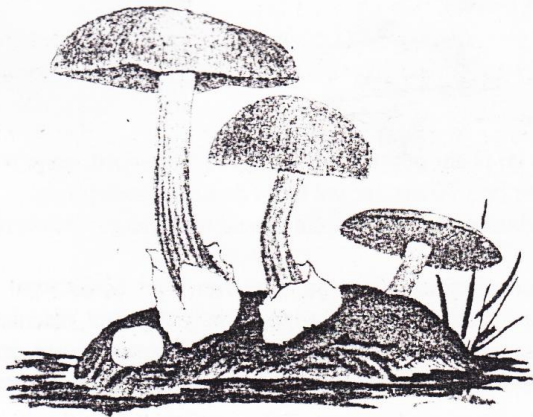
Fluustert ein ingelke dich zoeiets in ut oer? Is het feeling? of gewoon mazzel? Ik weit ut neet. Ik heb trouwens al dokker iets dergelijks meigemak.

Die spanning van ut zeuke nao de parasietbeurszwam is d'r noow dus van aaf, maar die spanning kump waal weer truuk, want ik heb nog vuul mier winse um bepaolde paddesteul te vinde, veural vuul *Lepiota* saorte die fascineere mig, maar de *Lepiota* saorte riekdom is in Venlo helaas neet zoe groet, maar ik blief toch maar weer haope.

Ut sprik vanzelf det ik foto's en video opname heb gemak van de vonds van 1995 veur mig. En nao det ik nog wat beej De Wassum had rondgekeeke, vertrok ik mit de parasietbeurszwam nao hoes en nao Peter Verheesen. Dao waas al net zoe verbaas euver die vonds as ik zelf en vervolgens woord de kosthier en de kostgenger netjes gedruug um bewaard te blieve

Dit waas mien verholke euver de vonds van *Volvariella surrecta*, de parasietbeurszwam.

G.M. Gatzen.

Figuur: Parasietbeurszwam, *Volvariella surrecta* uit: M. Lange, Elsevier's Paddestoelengids

Paddestoelen op de Beegderheide

Gerard Dings

In 1995 heeft er een inventarisatie plaatsgevonden van de flora en fauna op de Beegderheide, gemeente Heel, zo'n 5 km westelijk van Roermond. De gemeente is van plan om, als straks de militaire oefenterreinen door defensie worden afgestoten, planten en dieren weer optimale kansen te geven op de Beegderheide.

Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg hebben in het voorbije jaar gekeken hoe het gebied er voorstaat en aangegeven welke beheersmaatregelen in de toekomst wenselijk zijn.

Ondergetekende heeft, zo nu en dan ondersteund door medeleden van de Paddestoelen Studiegroep Limburg, de paddestoelen op de Beegderheide geïnventariseerd. Ondanks het feit dat we in 1995 te maken hadden met een zeer droge zomer, hetgeen voor de ontwikkeling van paddestoelen heel ongunstig is, werden er toch nog zo'n 167 soorten waargenomen, hoofdzakelijk in de maanden september en oktober. De meeste soorten werden aangetroffen bij loofhout (59,2%). Hoe de verdeling van de overige soorten over de verschillende landschapstypen eruit ziet, is te zien in tabel 1.

Onze paddestoelen zijn in de volgende 3 functionele groepen te verdelen:

1. Strooisel- en humusbewonende saprofyten: paddestoelen die leven van de afgestorven resten van plantaardig materiaal en dit helpen afbreken.
2. Houtbewonende paddestoelen: worden aangetroffen op hout en bestaan uit saprofytische soorten (op dood hout) en parasieten (op levend hout).
3. Mycorrhiza-paddestoelen: soorten waarvan de zwamvlok samenwerkt met de wortels van bomen tot voordeel van beide (paddestoel én boom).

In de nederlandse bossen tellen de 3 functionele groepen ongeveer eenzelfde aantal soorten.

Met name de mycorrhiza vormende paddestoelen hebben het, door zaken als lage grondwaterstand, verhoogde stikstofdepositie en verzuring, erg moeilijk, zij zijn door zojuist genoemde oorzaken sterk achteruitgegaan.

Van de 136 bij bomen aangetroffen soorten op de Beegderheide behoren er 38 (= 28%) tot de mycorrhiza-paddestoelen, dus ook hier heeft de groep het moeilijk.

Maar liefst 55 soorten (=40,4%) zijn strooisel- of humusbewonende saprofyten, hetgeen opmerkelijk is, omdat in de nederlandse bossen deze groep ongeveer constant blijft ($\pm 33\%$).

En waar de groep houtbewonende paddestoelen landelijk gezien een toename vertoont (mogelijke oorzaken: veranderd bosbeheer en het ouder worden van de bossen), blijft hier het aantal houtbewoners met 43 soorten op 31,6% van het totaal steken.

Het is moeilijk om deze verschillen goed te interpreteren omdat én vroegere gegevens van de Beegderheide ontbreken én inventarisatiegegevens van slechts één, ook nog "slecht", seizoen gewoon te weinig hiervoor zijn.

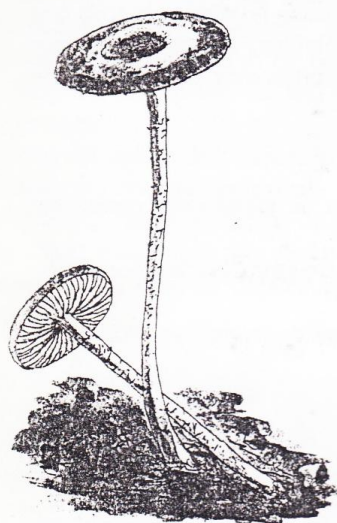
Soorten van de Rode lijst:

In 1989 is door de mycoloog Arnolds een (voorlopige) Rode lijst opgesteld voor bedreigde paddestoelen in Nederland. Op deze lijst treffen we 944 soorten aan, maar liefst 28% van de in Nederland voorkomende soorten. Bijna de helft van deze 944 soorten zijn mycorrhiza-paddestoelen.

Van de 167 op de Beegderheide gevonden paddestoelen zijn er 9 terug te vinden op de Rode lijst, waarvan 3 soorten sterk bedreigd of zelfs met uitsterven bedreigd, namelijk *Entoloma exile* (geen nederlandse naam), *Hygrocybe quieta* (Wantsenwasplaat) en *Russula xerampelina* (Vissige russula). Van deze 3 soorten werd steeds slechts één exemplaar aangetroffen.

Veel grotere aantallen (enkele tientallen) werden genoteerd van *Hypholoma myosotis* (Grote moeraszwavelkop, figuur 1), een paddestoel die bij diverse vennetjes tussen het *Sphagnum* werd gevonden. Van deze paddestoel zijn hoed, plaatjes en steel olijfbruin gekleurd. De hoedjes zijn kleverig en hebben een doorsnede van ongeveer 3 cm. De slanke steel, bij oudere exemplaren hol wordend, is vaak 10 cm of langer, waarmee hij dan duidelijk boven het veenmos uitsteekt.

Ook van *Gymnopilus fulgens* (Veenvlamhoed, figuur 2) werden, zij het slechts op één plaats, enkele tientallen stuks gezien. Volgens de literatuur staat ook deze (kleinere) soort graag tussen *Sphagnum* of andere mossen, maar op de Beegderheide groeide hij tussen Pijpestrootje, dicht in de buurt van een plaats waar een stukje "geplagd" was. De meeste van de kaneelkleurige hoedjes waren slechts 1 cm in doorsnede en met hun korte steeltjes van zo'n 2 cm was deze paddestoel zeker niet zo opvallend aanwezig als zijn naam doet vermoeden.

Figuur 1 (l.) Grote Moeraszwavelkop, *Hypholoma myosotis*
Figuur 2 (r.) Veenvlamhoed, *Gymnopilus fulgens*

Ook *Suillus bovinus* (Koeienboleet, figuur 3) staat als "bedreigd" geboekt op de Rode lijst, maar ook van deze aparte, middelgrote boleet stonden in een jonge opslag van dennen meer dan tien stuks. Deze boleet is makkelijk herkenbaar vanwege zijn opvallend grote, okergele poriën en zijn kaneelbruine met okertinten gekleurde hoed, die bedekt is met een doorzichtig kleverig laagje. De hoed is bovendien zeer elastisch van bouw en wanneer je een vers exemplaar samenknijpt en vervolgens weer loslaat herneemt hij weldra weer zijn oude vorm, net als bijvoorbeeld een spons.

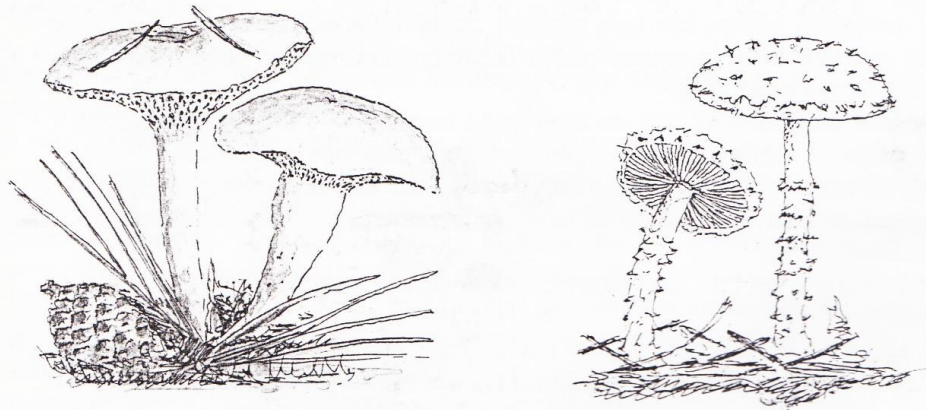
(Nog) niet op de Rode lijst staat de *Pholiota flammans* (Goudgele bundelzwam, figuur 4) waarvan twee exemplaren werden gevonden op een stronk van een naaldboom. Deze paddestoel is niet groot (de hoed meet zo'n 5 cm in doorsnede), maar valt op door zijn heldere goudgele kleur, en schubben op hoed en steel van dezelfde kleur. Dat deze soort een zeldzame verschijning is, moge blijke uit het feit dat ik deze soort slechts één keer eerder heb aangetroffen en wel in het Leudal, zo'n tien jaar geleden.

Uiteraard zitten er onder de 160 nog niet genoemde soorten best nog meer interessante "gevallen", waarvan waarschijnlijk de naam alleen al de nodige nieuwsgierigheid opwekt: Rupsendoder, Fluweelpootje, Koningsmantel, Sponzswam, Pijpknotszwam, Fluweelboleet...

Maar die moet u zelf maar gaan zoeken in het volgende paddestoelseizoen op de Beegderheide.

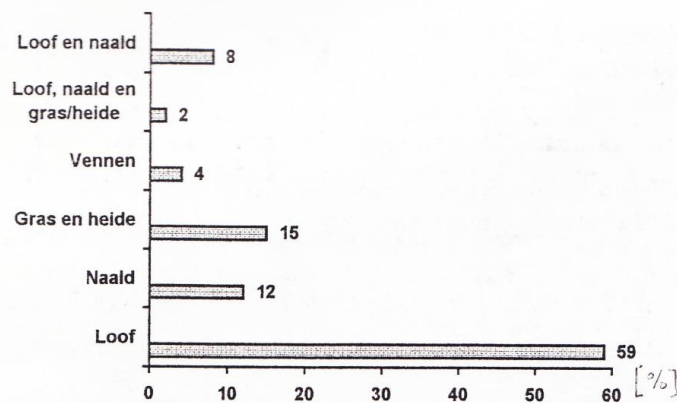
Literatuur

- E. Arnolds (1989) - A preliminary red list of macro fungi in the Netherlands
 E. Arnolds (1984) - Standaardlijst van nederlandse macrofungi
 C. Bas *et al.* (1983) - Standaardlijst van nederlandse paddestoelnamen
 Th. Kuyper *et al.* (1994) - Paddestoelen en natuurbeheer
 R. Phillips (1981) - Paddestoelen en schimmels van West-Europa

Figuur 3 (l) Koeieboleet, *Suillus bovinus*; Figuur 4 (r) Goudgele Bundelzwam, *Pholiota flammans*

Tabel 1: Landschapstype spectrum van paddestoelen gevonden op de Beegderheide

Een variëteit van de Levertraanzwam, *Macrocyttidia cucumis* var. *latifolia* (J. Lange) Arnolds

P. Kelderman.

Deze vondst werd al kort vermeld in "Wel en wee" 1995, PSL-Nieuws nummer 96/1. De onderstaande beschrijving is opgesteld aan de hand één klein vruchtlichaampje, gevonden in een grubbe aan de voet van het Hoogbos nabij Mheer.

Hoed tot 8 mm in doorsnede, convex met klein papillaat centrum, fijn radiaal vezelig, mat, haast tot het centrum donkerbruin gestreept ietwat in contrast met de lichter bruine tinten van de rest van de hoed. Rand fijn gerafeld en met zeer smalle gelige zone.

Lamellen uitgebocht smal aangehecht tot met een klein tandje langs de steel aflopend, buikig, met 1-5 korte tussenlamellen, licht geligbruin, snede lichter gewimperd door ver uitstekende cheilocystiden.

Steel tot 17 mm lang, 0,8 mm dik, cilindrisch, basis amper verdikt, aan de top lichtbruin tot zwak vleeskleurig, naar de basis donkerbruin tot zwartbruin, geheel fijn en lichter gekleurd behaard. Geur sterk naar levertraan.

Sporee niet waargenomen.

Sporen 6,5 - 9,5 x 4,0 - 5,0 µm, Q= 1,5 - 2,0, cilindrisch- elliptisch, met oliedruppels.

Basidien 4-sporig (niet gemeten).

Cheilocystiden lang lageniform-lancetvormig, 55 - 85 x 12 - 22 µm, met tot 1 µm dikke wand. Pleurocystiden niet talrijk maar net als de caulo- en pileocystiden gelijkvormig aan de cheilocystiden.

De var. *latifolia* verschilt voornamelijk van de var. *cucumis* door het ontbreken van roodbruine tinten en de gestreepte hoedhuid. Bij onze vondsten van var. *cucumis* hebben we nog niet z'n duidelijk papillaat centrum waargenomen. De geur van beide is tranig maar naar mijn idee bij deze variatie sterker.

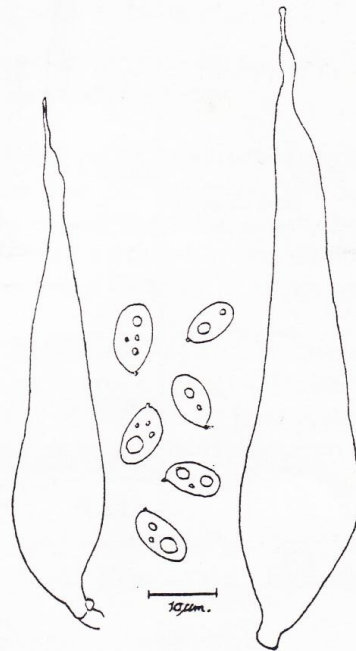
Volgens Arnolds *et al.*, in Overzicht van de paddestoelen in Nederland, is deze variatie erg zeldzaam.

Literatuur:

Bas *et al.* 1995. Flora Agaricina Neerlandica. **3**, 174 - 175.

Arnolds E., Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos. 1995.

Overzicht van de paddestoelen in Nederland.

Figuur: Sporen en cystiden van *Macrocyttidia cucumis* var. *latifolia*

De Loodgrijze bosbekerzwam, *Peziza lividula* Phillips.

Jo Bollen & Piet Kelderman

Bovengenoemde, zeer zeldzame *Peziza* wordt vermeld van enkele vindplaatsen in Nederland, waaronder Elsloo. Naar onze mening is enige aandacht zeker op zijn plaats gezien de variabiliteit in kleuren die de soort kan laten zien, de verschillende sporenmaten zoals die in de literatuur worden vermeld en het feit dat de soort zowel in het voorjaar als in de nazomer kan fructificeren.

Beschrijving van de soort:

Vruchtlichamen: 9 - 24 mm, eerst omgekeerd kegelvormig, snel vlak-schijfvormig uitgespreid met meest onregelmatig gevormde en gelobde rand.

Hymenium: zeer donker bruinviolet tot roetkleurig, mat. Excipulum vanaf de randzone met dezelfde donkere tinten maar zonder violet, nabij de zwak tot onduidelijk gesteelde basis vuil gelig-witachtig met een tendens tot bruin worden, glad tot, nabij de randzone, zeer fijn fluwelig behaard.

Vruchtlichamen op doorsnede: hymenium bruinviolet, subhymenium licht grijsbruin, excipulum (de schorslaag van het receptaculum) duidelijk donkerbruin afgezet. Geen vocht uitscheidend.

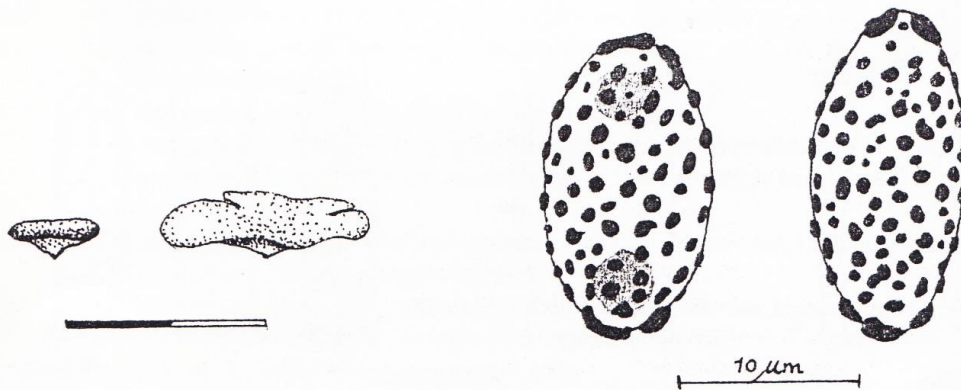
Sporen: <15.2.1.>, (12,8-)14 - 18(-21,5) x 7,5 - 11(-12,5) μm , elliptisch tot subfusiform, geïsoleerd grof- tot fijn afgevlakt wrattig, apicaal met grotere en bredere afgeronde wratten (pseudoapiculaat), onrijp met 2 duidelijke kernen nabij de polen, rijp moeilijk zichtbaar.

Asci: operculaat, cilindrisch tot ietwat clavaat, achtsporig, met amyloïde top, op den duur kleurt de gehele wand blauw (zoals bij *Pachyella*), 225 - 280 x 13,5 - 15(18) μm .

Parafysen: slank, cilindrisch, met septen, 1,5 - 2,0 μm breed, topdeel ietwat clavaat verdikt, 2,5 - 4,5 μm .

Subhymenium: een smalle zone van kleincellige *textura angularis/prismatica*, vloeiend overlopend in onregelmatige *textura angularis-globulosus* met grote ballonvormige cellen, buitenste laag van het excipulum met ketenvormige cellen, eindcellen meer of minder clavaat met bruinkleurige inhoud.

Gegevens van de vindplaats: er werden 12 exemplaren op een vochtige lemige bodem verzameld in een talud van een holle weg nabij Elsloo (Jo Bollen 6-8/4 1996.)

Figuur: *Peziza lividula*, met vruchtlichamen en sporen

Discussie:

Met Häffner (1985) en Moser (1963) is *Peziza lividula* vrij eenvoudig uit te sleutelen, als men tenminste niet te strikt let op de gemelde sporenmaten en afmetingen van de vruchtlichamen. In de literatuur vindt men bij Häffner (16-)17,5 - 22(-24) x 7,5 - 10(10,6) μm , Le Gal (16-)17 - 25 x 7,0 - 12,5 μm , Kan & Pal (Indiën) (13,2)16,5 - 19,8 x 6,6 - 9,9 μm en Siepe 19- 21 x 9(10) μm (uit Häffner). De sporen zijn echter typisch. De afbeelding die Mme Le Gal laat zien, komen zeer goed met materiaal van Elsloo overeen. De uitvoerige, vooral microscopische beschrijving van Häffner is, afgezien van de wat afwijkende sporenmaten, volkomen identiek aan deze vondst. De afbeelding van de sporen bij Ellis & Ellis is zonder meer slecht. Buiten de hierboven gemelde verschillen in sporenmaten vallen er ook wat betreft de kleuren afwijkingen te noteren, bijv. bij het hymenium: bleekoker - violetbruin, zwartbruin, violet-roestkleurig okerkleurig wordend met witkleurige buitenkant.

Volgens de literatuur is *P. lividula* niet bepaald kieskeurig wat de standplaats betreft. Het volgende wordt gemeld: op vochtige plaatsen in loofbos onder *Betula*, *Corylus* en *Alnus*, maar ook nabij met mos begroeide brandplekken en op of rond resten van kruidachtigen. Maar naar het zich laat aanzien steeds op lemig-zandige bodem. Interessant is, dat Häffner melding maakt van het voorkomen einde augustus. Dit houdt in dat *P. lividula* zowel in het voorjaar als later in het jaar kan fructificeren.

Literatuur:

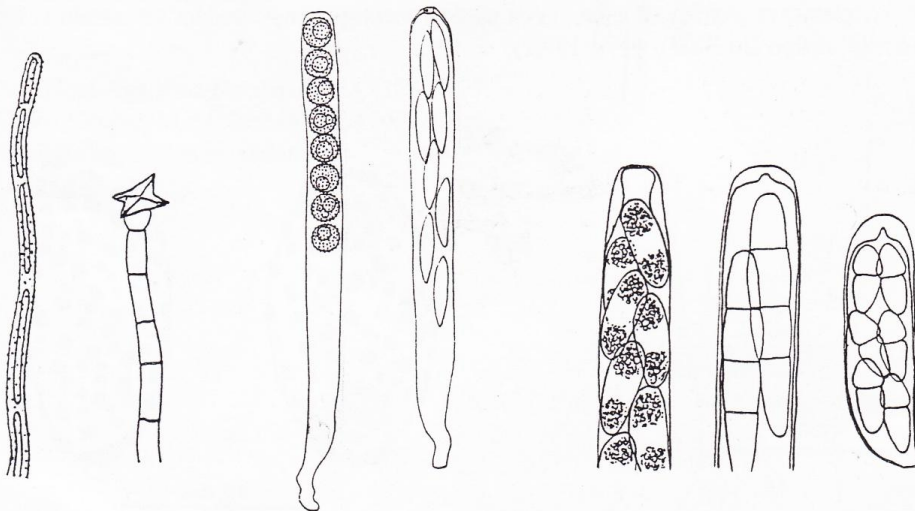
Le Gal 1947. Recherches sur les ornagements sporales Discomycètes opercules. J. Cramer Verlag reprint 1970.

Ellis, M.B. & J.P. Ellis. 1988. Microfungi on Miscellaneous Substrates. Leaper & Gard Ltd, Bristol, England.

Häffner, J. 1985. Die apiculaten Becherlinge, Z.f. Myk. Band, 52(1)

Moser, M. 1963. Kleine Kryptogamenflora, Band IIa, Ascomyceten. Fischer Verlag Stuttgart.

Met dank aan Hans Crutzen voor het doornemen van het bovenstaande.

Figuur 1: links: twee voorbeelden van haren die zowel gesepteerd als geïncrusteerd zijn
rechts: twee unitunicate asci en drie bitunicate asci

Woordverklaring voor de sleutel uit Dennis' British Ascomycetes.

Piet Kelderman

In dit artikel worden een aantal termen toegelicht, die u vaker kunt tegenkomen bij de determinatiesleutel uit Dennis: British Ascomycetes, zoals die bij het vorige nummer is meegegeven. Hoewel in het allereerste nummer al enige termen werden genoemd en in enkele tekeningen werden weergegeven (naar deze willen we ook hier verwijzen), bleek er toch behoefte te bestaan aan een wat uitgebreidere lijst. U ziet: laat u niet weerhouden om vragen te stellen!

Apicaal	aan de top.
Apiculaat	van sporen: (als) met een apiculus: hoornachtige structuur bij de ascustop.
Apothecium	beker-, kelk- of schijfvormig vruchtlichaam met vrijliggend hymenium.
Ascus, asci	sporendragende cel bij ascomyceten.
Bitunicaat	dubbelwandig (bij sporen), in tegenstelling tot unitunicaat.
Chlamydospore	dik- of dubbelwandige, ongeslachtelijke spore.
Conidiën(stadium)	(groeifase met) ongeslachtelijke sporen, ontstaan door afsnoering, uiteenvallen van hyfen, enz.
Cytoplasma	celinhoud, grondvloeistof van een cel, meest met talrijke belangrijke organellen (oliedruppeltjes, ingesloten voedingsstoffen, chromatinkorreltjes, etc.).
Epithecium	weefsellaag over het hymenium heen, meestal gevormd door versmelten van parafysen(toppen).
Excipulum	buitenste weefsellaag van het apothecium.
Fertiel	vruchtbaar, voor de geslachtelijke voortplanting.
Geincrusteerd, incrustatie	bedekt met korreltjes, kristalletjes en dergelijke.
Hyfopodia	korte, stompe zijtakjes van hyfen, voor aanhechting aan een substraat.
Hymenium	weefsellaag met vruchtbare cellen, vaak ook met parafysen enz.
Hypothecium	weefsellaag tussen hymenium en excipulum, ± het vlees.
Hysterothecium	iets langgerekt, gesloten vruchtlichaam, dat bij rijpheid door een voorgevormde lengtespleet opengaat.
Inoperculaat	asci openen zich niet met een dekseltje, in tegenstelling tot operculaat.
Isodiametrisch	cellen met in alle richtingen ongeveer dezelfde doorsnede.
Matrix	±substraat, gastheerweefsel, voedingsbodem.
Muriform	muur(steen)vormig.
Operculaat	asci openen zich met een dekseltje, het operculum.
Ostiole	voorgevormde, smalle, vaak gewelfde of verlengde kanaalachtige mondopening van perithecia (zie ald.) voor sporenuitstoot, ostiolair: de ostiole betreffend.
Papillaat	papilvormig.
Parafyse	steriele, langgerekte cel of hyfe, bevindt zich (indien aanwezig) tussen de asci.
Parenchym	weefsel met ±isodiametrische cellen.
Perithecium	klein ovaal, kruik- of kogelvormig vruchtlichaam met naar binnen liggend hymenium, waarbij de sporen door een kanaalachtig zone vrijkomen.
Prosenchym(atisch)	(als, van) weefsel met ±langgerekte cellen.
Pseudoparafyse	parafyseachtige hyfe tussen de asci, die echter in tegenstelling tot de echte parafyse van boven naar beneden in het vruchtlichaam groeien om uiteindelijk aan beide einde aangehecht te zijn (Dothiorales, Pseudosphaeriales).

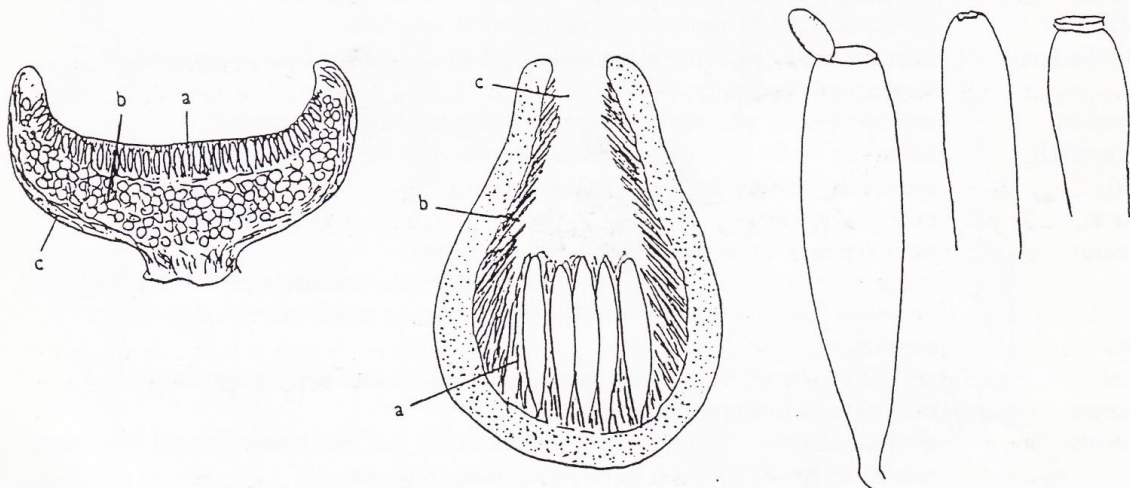
Pseudo-parenchymatisch Pseudothecium	(weefsel) bestaand uit min of meer kogelvormige cellen. peritheciumpachtig, gesloten vruchtlichaam dat alleen één of meer loculi (kleine holtes met hymeniumlaag) bezit, er staan alleen pseudoparafysen tussen de asci.
Pycnidiën	peritheciumpachtige vruchtlichamen, met of zonder opening aan de top, voor productie van pycnosporen (Uredinales, Sphaeropsidales).
Receptaculum	de structuur die het hymenium draagt: het is de van het hymenium afgekeerde zijde, die gewoonlijk schijf- of bekervormig is, m.u.v. Gyromitra, Helvella en Morchella.
Rhizomorf	zwamwortel: steriele, verstevigde streng van myceliumhyfen.
Sclerotium	hard, knollig overlevings- of opslag-orgaan van het mycelium.
Septum, gesepteerd	(met een) dwarswandje, let op: soms is dit een wandje <u>in</u> een cel, soms zijn het feitelijk de celwanden van twee elkaar rakende cellen.
Seta, mv. setae	borstelhaar, stijf haar.
Stroma	hardvlezig tot koolvormig dicht steriel hyfensysteem dat talrijke kleine vruchtlichamen draagt.
Subiculum	een uit hyfen gevormd viltig weefsel, dat het substraat bedekt en waarin of waarop zich het vruchtlichaam ontwikkelt.
Subcuticulair	haast dun huidachtig.
Subepidermaal	onder de Epidermis: buitenhuid, opperhuid, meest bestaand uit één laag.
Thallus	±vruchtlichaam van lagere groene planten, bv. (lever)mossen.
Thyriothecium	zeer vlak, schildvormig klein vruchtlichaam dat zich bij rijpheid door een secundair ontstaande porie of door spleten of scheuren opent.
Unitunicaat	enkelwandig, van sporen.

Literatuur

R. Dennis, British Ascomycetes (Fig. 1 rechts)

M. Moser, Kleine Kryptogamenflora, Ascomyceten (Fig. 1 links, 2)

E. Kajan, Pilzkundliches Lexicon

Figuur 2: links schematisch apothecium met a) hymenium, b) hypothecium en c) excipulum
midden schematisch perithecium met a) hymenium, b) parafysen en c) ostiole
rechts één operculate ascus en twee inoperculate asci

Het vroegere geslacht *Dasyscyphus*

Paul Jennen

Bij het lezen van de kop van dit artikel zal wellicht de vraag rijzen wat dan wel met het geslacht *Dasyscyphus* gebeurd is? Welnu, veranderde inzichten hebben ertoe geleid dat men het oude bekende, maar ook heterogene geslacht *Dasyscyphus* heeft opgesplitst in een aantal geslachten. Om nu niet bij voorbaat al grote verwarring te zaaien, zal eerst iets verteld worden over de totale groep, dus het vroegere geslacht *Dasyscyphus*, en daarna iets over de nieuwe indeling.

Wanneer hebben we te maken met een *Dasyscyphus*?

Een *Dasyscyphus* is over het algemeen een vrolijk gekleurd (wit, geel, bruin, roze), al of niet gesteeld bekertje van hooguit enkele millimeters groot, en altijd min of meer duidelijk behaard. Ze komen voor op allerlei resten van planten: bladeren, naalden en hout van bomen, stengels van kruidachtigen en grassen.

Nu zijn er wel meer harige bekerzwammetjes, bij voorbeeld *Arachnoscypha*, *Lachnellula* en *Humaria*, om maar enkele te noemen. Om er zeker van te zijn dat we te doen hebben met een *Dasyscyphus*, zullen we, zoals zo vaak, onze toevlucht moeten zoeken tot de microscoop.

Volgens de, bij het vorige nummer bijgevoegde, sleutel van Dennis, moeten we *Dasyscyphus* zoeken in de orde der Helotiales. Deze kenmerken zich door unitunicate, inoperculate, niet lang-cilindrische asci, en oppervlakkige apothecia. Binnen de Helotiales worden ze op grond van hun \pm komvormige apothecia, hun niet wasachtige hymenium, hun excipulum van zachte, prismatische cellen en hun karakteristieke beharing ingedeeld in de familie der *Hyaloscyphaceae*. Binnen deze familie onderscheiden ze zich van de andere geslachten door het ontbreken van een subiculum, hun lancet- of draadvormige parafysen, hun specifieke haarstructuur en hun kegelvormige, in Melzer's blauw verkleurende ascustoppen. (Note: voor onbekende woorden, zie het artikel over woordverklaring.)

Het verzamelen en beschrijven van een *Dasyscyphus*

De meeste soorten kunnen het vaakst aangetroffen worden in het voorjaar-vroege zomer, terwijl enkele soorten (nog tot) in de herfst voorkomen. Bij het beschrijven verdienen de volgende punten speciale aandacht:

Macroscopisch

Vruchtlichaam: afmetingen, vorm, gesteeld?, zo ja dik of dun en hoe lang, kleur van hymenium en receptaculum, zowel jong als oud (en droog). Beharing: kleur, veel of weinig, op kelk en/of steel.

Standplaats: periode, substraat, plante- of boomsoort.

Microscopisch:

Haren: (deze zijn het belangrijkste!) lengte, dikte, dun- of dikwandig, gesepteerd, vorm: van het haar als geheel en specifiek van de top(cel), ruw of glad, indien ruw: over de gehele lengte of met kale top, met of zonder kristallen, zo ja met welke vorm, met andere afscheidingen aan de top.

Sporen: afmetingen, vorm, gesepteerd?

Parafysen: draad- of lancetvormig, afmetingen (ook aan de top), hoeveel μm boven de asci uitstekend.

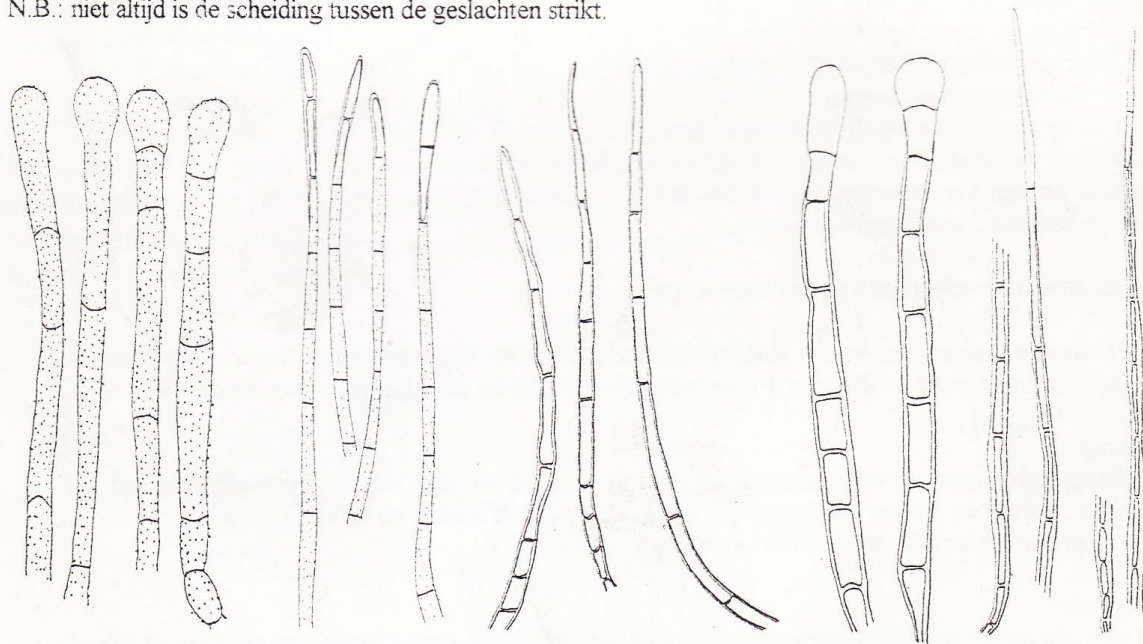
De nieuwe indeling van *Dasyscyphus*

Recentelijk (zie ook Arnold, et al., p. 666) heeft men het wat heterogene geslacht *Dasyscyphus* opgesplitst in een aantal geslachten, waarbij ongeveer de vroegere opdeling in secties is aangehouden. Enkele soorten (in Nederland *D. acuum*, *fugiens* en *grevillei*), werden overgeplaatst naar *Cistella*.

Een provisorische sleutel tot de geslachten wordt dan:

1. Haren geheel, of op de topcel na, fijn geïncrusteerd, hyalien tot (oud) bruinig, stomp	2
2. Haren geheel fijn geïncrusteerd	Lachnum
(Dit is in Ned. de grootste groep met 29 soorten)	
2. Haren iets slanker, met gladde, verbrede topcel	<i>Dasyscyphella</i>
(In Ned.: <i>D. distinguenda</i> , <i>dryina</i> en <i>nivea</i>)	
1. Haren glad, of hoogstens onregelmatig bezet met grovere korrels	3
3. Haren ±dunwandig, hyalien, lang en gesepteerd, naar top versmald	<i>Albotricha</i>
(In Ned.: <i>A. acutipila</i>)	
3. Haren dikwandig en ±bruin	4
4. Haren vaak met gezwollen top	<i>Lasiobolium</i>
(In Ned.: <i>L. corticale</i> en <i>nidulum</i>)	
4. Haren naar de top versmald	<i>Trichopeziza</i>
(In Ned.: <i>T. albotestacea</i> , <i>mollissima</i> , <i>relicina</i> , <i>sericea</i> en <i>sulphurea</i>)	

N.B.: niet altijd is de scheiding tussen de geslachten strikt.

Figuur: Typische haren van, v.l.n.r.: *Lachnum*, *Dasyscyphella*, *Albotricha*, *Lasiobolium* en *Trichopeziza*

Literatuur

- Arnolds, Kuyper en Noordeloos, Overzicht van de paddestoelen in Nederland
 Dennis, Revision of the British Hyaloscyphaceae
 Luyt-Verheij, Overzicht van de nederlandse soorten van *Dasyscyphus* (o.a. de figuur)